

ELDAN MUJANOVIĆ*, DARKO DATZER**, ADNAN FAZLIĆ***

Hitne dokazne radnje u kriminalističkom istraživanju krađa motornih vozila

Sažetak

U radu su izložene specifičnosti hitnih dokaznih radnji koje se primjenjuju u okviru kriminalističkog istraživanja krađa motornih vozila. U tom kontekstu analizirane su stvarne komponente provođenja hitnih dokaznih radnji pretrage, privremenog oduzimanja predmeta, očevida i vještačenja, kao i njihov objektivni doseg i važnost za uspješnost kriminalističkog istraživanja i dokazivanja krađa motornih vozila. Isto tako, ukazano je na svrhu poduzimanja spomenutih hitnih dokaznih radnji u kriminalističkom istraživanju krađa motornih vozila, koja se ogleda u: otkrivanju kaznenih djela; pronalaženju, fiksiranju, osiguranju i prikupljanju dokaza; ili utvrđivanju činjenica koje su važne za kazneni postupak. Osim spomenutoga, posebno je razmotrena uvjetovanost primjene hitnih dokaznih radnji fenomenološkim značajkama ovih kaznenih djela, pri čemu se transnacionalni organizirani oblici ovih kaznenih djela izdvajaju kao primarni razlog za primjenu dokaznih radnji prije započinjanja kaznenog postupka. Zaključci koji proizlaze iz ovog rada nedvojbeno upućuju na potrebu za planskim, sustavnim i znanstveno utemeljenim kriminalističkim istraživanjem i procesuiranjem krađa motornih vozila.

Ključne riječi: *krađe motornih vozila, imovinski delikti, kriminalističko istraživanje, dokazivanje, hitne dokazne radnje.*

* prof. dr. sc. Eldan Mujanović, Sveučilište u Sarajevu, Fakultet za kriminalistiku, kriminologiju i sigurnosne studije.

** prof. dr. sc. Darko Datzler, Sveučilište u Sarajevu, Fakultet za kriminalistiku, kriminologiju i sigurnosne studije.

*** Adnan Fazlić, MA, Sveučilište u Sarajevu, Fakultet za kriminalistiku, kriminologiju i sigurnosne studije.

UVOD

Fenomen kriminaliteta obilježen je nizom značajki, ali jedna od ključnih svakako je opstojnost kriminalnog ponašanja, posebice onog koje je potaknuto i vođeno namjerom stjecanja kakve koristi za počinitelja. Prema službenim pokazateljima registriranog kriminaliteta, više od polovine, a u nekim zemljama i više od dvije trećine kaznenih djela, odnosi se na delikte protiv imovine (Aebi i sur., 2014). Brojna su i različita ponašanja kojima se ugrožavaju ili uništavaju imovina, imovinska prava i interesi kao opće zaštićene vrijednosti, ali se ipak određena izdvajaju prema specifičnim obilježjima i štetama koje nastaju njihovim ostvarenjem. To se posebno odnosi na krađe motornih vozila, koje su jedan od najopstojnijih oblika imovinskog kriminaliteta, s tendencijom rasta u razvijenim državama. Fenomenologiju krađa motornih vozila karakterizira dosta niža stopa pronalaska i vraćanja vozila vlasnicima te je riječ o vrlo profitabilnom obliku kriminala (Gilbert, 2007; Berg, 2008). Postoji niz različitih razloga koji uvjetuju da se kriminalističko istraživanje i općenito procesuiranje krađa motornih vozila zasniva na znanstveno utemeljenom pristupu, kako bi se istraživanje provelo na sustavan i planski način. Neki su od tih razloga permanentna zastupljenost krađa motornih vozila u fenomenologiji kriminaliteta, posljedice koje se ogledaju u visokim materijalnim štetama za vlasnike i osiguravajuću industriju, kao i strah stanovništva od ponovljene viktimizacije (Levy, 2014; Mujanović, Datzer i Fazlić, 2018). Posebno se ističe organiziranost i transnacionalnost ovog oblika kriminaliteta, što dodatno usložnjava mogućnosti učinkovitog suprotstavljanja krađama motornih vozila. Naime, u novije vrijeme pojava transnacionalnih kaznenih djela dobiva na aktualnosti i konstatiraju se njezine dvije važne karakteristike: (a) porast ukupnosti kažnjivih ponašanja i posebno njihovih najtežih oblika te (b) pojava novih oblika kaznenih djela, od kojih su neki osobito opasni. Razvoj civilizacije i tehnike doveo je i do porasta kriminala korištenjem motornih vozila (Horvatić, 2002). Krijumčarenje otuđenih motornih vozila na međunarodnom nivou ima izvjesne zakonitosti, započinje u razvijenim, a završava u manje razvijenim državama. Nezakonita trgovina otuđenim motornim vozilima odvija se po principima zakonite ekonomije, materijalna se dobra putem trgovine prodaju u manje razvijenim državama svijeta (Fijnaut, 2000).¹

Morfologijske značajke krađa motornih vozila možemo višestruko klasificirati u odnosu na različite kriterije. Što se tiče općih značajki, pojavu otuđenja motornih vozila karakteriziraju one osobine koje su zajedničke, opće za pojavu imovinskog kriminaliteta: (a) masovnost, (b) dinamičnost, (c) recidivizam počinitelja, (d) velika stopa neotkrivenosti, (e) prilagodljivost postojećim društvenim okolnostima i (f) sve veća profesionalizacija i specijalizacija počinitelja (Glamočlija, 2008). U odnosu na predmet otuđenja (vrstu i klasu vozila), razlikuju se otuđenja (Hess i Hess Orthmann, 2010): (a) putničkih, (b) teretnih, (c) vozila za prijevoz putnika i (d) ostalih tipova motornih vozila. S obzirom na vrijednost motornih vozila, razlikujemo (Fujita, 2011): (a) vozila prosječne vrijednosti i (b) vozila veće vrijednosti. S obzirom na mjesto otuđenja motornih vozila, treba istaknuti da se ona otuđuju s gotovo svih

¹ S obzirom na određite otuđenih vozila, imamo bipolarnu podjelu, tj. jedan broj otuđenih vozila ostaje na teritoriju zemlje gdje je otuđen (recimo, radi rastavljanja i prodaje dijelova vozila ili radi vraćanja vozila vlasnicima iznuđivanjem novčane protunaknade), a izvjestan se broj vozila krijumčari u druge zemlje radi preprodaje na crnom tržištu. U tom smislu možemo razlikovati zemlje koji su najveći potrošači autoindustrije (razvijene zemlje podrijetla otuđenih vozila) i države na čijem je teritoriju razvijeno nezakonito tržište prokrijumčarenih motornih vozila.

površina na kojima se nalaze motorna vozila. To je posebno važno jer se prema tom obilježju mogu klasificirati otuđenja motornih vozila (Levy, 2009): (a) s ulica, (b) s glavnih prometnica, (c) ispred stambenih zgrada, (d) ispred javnih zgrada, (e) s parkirališta i (f) na prometnim čvorištima (npr. ispred željezničkih kolodvora, zračnih luka i sl.). Naime, krađe automobila i posluživanje automobilima prije svega su kaznena djela velegrada. Najčešće se krađu automobila parkirani na ulici, potom oni na parkiralištima, dvorištima i u garažama. Ti se delikti najčešće čine noću i potkraj tjedna (Singer, Kovčo Vukadin, Cajner Mraović, 2002: 577).

Krađe motornih vozila jedan su od najčešće prijavljivanih oblika kriminaliteta,² ali s niskom stopom rasvijetljenosti, tj. malen je broj uspješno okončanih i presuđenih slučajeva (Kollischon, 1994),³ što se primarno objašnjava brojnim poteškoćama u pribavljanju dokaza, osobito u slučajevima gdje je riječ o transnacionalnim pojavama ovih kaznenih djela. Takva fenomenološka značajka krađa motornih vozila uvjetuje tijela kaznenog progona da nerijetko pribjegavaju primjeni dokaznih radnji prije početka kaznenog postupka. Poznato je da je smisao hitnih dokaznih radnji osiguranje dokaznih informacija što je prije moguće kako ne bi došlo do neizbježnih promjena u njihovu pravom sadržaju, odnosno kako bi se taj (neizmijenjeni) sadržaj upotrijebio u kaznenom postupku kao izvor saznanja (Pavišić, 2011: 443). Kod otkrivanja i, osobito, dokazivanja krađa motornih vozila taj osnovni uvjet za poduzimanje hitnih dokaznih radnji često bude ispunjen jer počinitelji otuđena vozila za kratko vrijeme dislociraju na sekundarne i tercijarne lokacije počinjenja kaznenog djela, demontiraju predmet kaznenog djela (motorno vozilo) u dijelove koje je naknadno teško identificirati, preinačuju identifikacijske oznake i krivotvore prateću dokumentaciju za vozilo, uklanjaju tragove unutar motornog vozila i na motornom vozilu u okviru sekundarnog stadija počinjenja kaznenog djela i dr.

Hitne ili anticipirane dokazne radnje po svom su sadržaju izvidne radnje koje se provode prije formalnog otpočinjanja kaznenog postupka i čiji se rezultati mogu smatrati pravno valjanim dokazima (Tomašević, Krapac i Gluščić, 2005). Cilj je provođenja tih radnji spoznajni; njihovim se provođenjem prikupljaju podaci o kaznenom djelu i počinitelju, primjenom odgovarajućih metoda i poduzimanjem potrebnih radnji u ranom stadiju istraživanja, s tim da posebne okolnosti, koje se konkretno odnose na značajke krađa motornih vozila, uvjetuju da se takvim radnjama pridoda i formalni legitimitet kako bi se neometano mogle rabiti radi dokazivanja u kaznenom postupku. Poduzimanjem hitnih radnji dokazivanja prilikom razjašnjavanja krađa motornih vozila moguće je ostvariti višestruke ciljeve: (a) otkriti krađe motornih vozila, uključujući nezakoniti promet motornim vozilima, (b) pronaći, fiksirati, osigurati i prikupiti dokaze o počinjenju kaznenog djela krađe motornog vozila i drugih povezanih kaznenih djela i (c) utvrditi činjenice u kaznenom postupku koji se vodi zbog sumnje da je počinjeno kazneno djelo krađe motornog vozila. Za razjašnjavanje

² Brown (2010) navodi da krađe motornih vozila u Engleskoj i Walesu imaju iznimno visoke stope prijavljivanja (više od 90 %), što se, među ostalim, objašnjava potrebom navođenja identifikacijskoga broja koji izdaje policija po zaprimljenim prijavama, a koji je potreban za isplatu naknada iz osiguranja.

³ Primjera radi, u Saveznoj Republici Njemačkoj prije 30-ak godina postotak rasvijetljenosti krađa motornih vozila (i iz njih) iznosio je 15 %, tek nešto više od krađa bicikala (11,5 %) (Kollischon, 1994). Novija izvješća njemačkoga Saveznog kriminalističkog ureda upućuju na još uvijek nisku rasvijetljenost spomenutog oblika kriminaliteta. Tako je u 2017. godini postotak rasvijetljenosti krađa iz motornih vozila iznosio oko 10 %, a sâmi motorni vozila oko 26 %, što je daleko ispod prosjeka za sva kaznena djela (oko 57 %); samo krađe predmeta male vrijednosti (npr. bicikala, torbi i sl.) imaju nižu rasvijetljenost (BKA, 2017).

krađa motornih vozila podjednako su važne (hitne) dokazne radnje pretrage, privremenog oduzimanja predmeta, očevida i vještačenja. Prema svojem sadržaju i svrsi, nabrojene radnje pripadaju području silogističke kriminalistike, a ključna je analiza stvarnih komponenti provođenja tih radnji. Upravo je jedan od ključnih ciljeva ovog rada predstaviti specifičnosti u ostvarenju tih radnji te njihov objektivni doseg i važnost za uspješnost samog istraživanja te osobito dokazivanja predmetnih kaznenih djela. Budući da neke podrazumijevaju postupanja i mjere kojima se ograničavaju prava i slobode građana (npr. pravo na vlasništvo, pravo na nepovredivost doma, osobnog i obiteljskog života), a neke ih ne ograničavaju nikako ili u znatno manjoj mjeri, to će se izlaganje strukturirati upravo prema tom kriteriju.

1. MJERE PROCESNE PRISILE KOJIMA SE PRIBAVLJAJU DOKAZI

1.1. Pretraga

Osim što su često predmet krađe, motorna vozila često se rabe i za počinjenje drugih kaznenih djela (razbojstva, krijumčarenje opojnih droga i sl.), kao i za dolazak i odlazak s mjesta događaja. Motorno vozilo nekada služi i za počinjenje najtežih oblika kaznenih djela, poput terorizma. Bez obzira na to o kojem je obliku nezakonite uporabe motornog vozila riječ, ono se u kriminalističkoj praksi javlja kao predmet pretrage kao jedne od hitnih dokaznih radnji. Ova je radnja prema stvarnim sadržajima i posebno načinu spoznaje gotovo istovjetna pregledu kao općoj operativnoj radnji. Razlika između pretraga i pregleda jest u tome što se pretraga izvodi prema strogim zakonskim pravilima (Pavišić, Modly i Veić, 2006: 317), intenzitet istraživanja kod pregleda mnogo je manji, a rezultati pregleda ne smiju se, u pravilu, rabiti kao dokaz u kaznenom postupku (Krapac, 2014). U tom smislu, pretraga je kaznena procesna, ali istovremeno i kriminalistička radnja materijalnog, stvarnog i fizičkog istraživanja, koja se poduzima radi pronalaska osoba, predmeta i tragova važnih za kazneni postupak. U skladu s tim, pretraga se može poduzeti prije formalnog započinjanja kaznenog postupka (kao hitna radnja dokazivanja), ali i u bilo kojem stadiju kaznenog postupka (Deljković, 2016).

Kao jedan od oblika procesne prisile u kaznenom postupku kojom se ograničava temeljno pravo na privatnost, poštovanje obiteljskog života i stana, pretraga stana i ostalih prostorija jest procesna radnja istraživanja i vlastitog opažanja činjenica koju državna tijela poduzimaju u slučaju postojanja dovoljno osnova za sumnju da će se prilikom pretrage pronaći izvršitelj kaznenog djela ili njegov sudionik, otkriti tragovi kaznenog djela ili pronaći predmeti važni za kazneni postupak uz istovremeno postojanje vjerojatnosti da je počinjeno kazneno djelo (Krapac, 2014). Pravna osnova pretrage jest pismena i obrazložena sudska naredba koja se izdaje na zahtjev tužitelja ili službene osobe koja je za postavljanje takva zahtjeva dobila prethodnu suglasnost tužitelja. Iznimno, ova se radnja može poduzeti i bez sudske naredbe, pa je tada riječ o pretrazi kao hitnoj dokaznoj radnji.⁴ Procesne garancije prilikom obavljanja pretrage prije svega su (Pavišić i sur., 2006: 322): (a) predaja naredbe suda,

⁴ Službene osobe ovlaštene su poduzeti pretragu stana ili drugih prostorija bez sudske naredbe i bez sudskih svjedoka u sljedećim slučajevima: a) ako stanar tog stana to želi, b) ako netko zove u pomoć, c) ako je potrebno uhvatiti počinitelja kaznenog djela koji je na djelu zatečen, d) radi sigurnosti ljudi i imovine, e) ako se u stanu ili drugoj prostoriji nalazi osoba koju po naredbi suda treba priritiviti, f) ako je u pitanju osoba koja se treba prinudno dovesti i g) ako se u stanu ili drugoj prostoriji nalazi osoba koja se tu sklonila od gonjenja.

(b) pouke o pravima, (c) prisutnost osoba, (d) način pretrage, (e) privremeno oduzimanje predmeta, (f) bilježenje tijeka i rezultata pretrage te (g) njihova uporaba u postupku.

Moguće su različite podjele pretrage. Za predmetnu analizu, međutim, najvažnija je ona prema predmetu pretrage, gdje razlikujemo: (a) pretragu osoba, (b) pretragu stana, (c) pretragu prirodnog prostora, (d) pretragu pokretne stvari, (e) pretragu prijevoznog sredstva, (f) pretragu opasne stvari i (g) pretragu računala. Kako se zakonom obično razlikuje pretraga nepokretnih i pokretnih stvari od pretrage osoba, to znači da se ona odnosi na pretragu stana, drugih prostorija ili pokretnih stvari osumnjičenog, optuženog i drugih osoba (Ackermann, Clages i Roll, 2007).⁵

Prema prostornom kriteriju, radnje pretrage radi razjašnjavanja krađa motornih vozila najčešće se poduzimaju nad vozilima, u prostorima autootpada, odnosno stanu i drugim prostorijama osoba koje se mogu dovesti u vezu s krađom ili prikrivanjem krađe motornog vozila. U biti, vozila spadaju u pokretne stvari, "osim ako ne raspoložu posebnim prostorima za boravak ljudi koje se mogu smatrati stambenim jedinicama (kamp kućice, brodske kabine)" (Krapac, 2014: 317). U tom smislu, pretraga prijevoznih sredstava obuhvaća pretragu prijevoznog sredstva u prometu kopnom, vodom ili zrakom, bez obzira na posebne karakteristike pojedinog sredstva (Pavišić i sur., 2006: 332). Prilikom pretrage motornog vozila treba imati na umu da se na motornom vozilu i u njegovoj unutrašnjosti nalazi velik broj prostorâ za skrivanje predmeta. U vezi s tim, postoje dva osnovna metodička pristupa u pretrazi motornog vozila: 1. jednostavni ili rutinski način pretrage i 2. detaljna pretraga vozila koja uključuje demontažu pojedinih komponenti vozila. U skladu s tim, razlikuje se nekoliko pojedinačnih metoda pretrage vozila (Kummer, 2006): (a) vizualni pregled, (b) ispitivanje, (c) pritiskanje i (d) metode vizualizacije (rendgensko snimanje vozila). U okviru pripreme za pretragu vozila nužno je imati na raspolaganju odgovarajuću opremu, poput: (1) baterijskih svjetiljki različite veličine i jačine, (2) ogledala različitih veličina i oblika, (3) metalnih pipalica sa savitljivim nastavcima različitih dužina, (4) video-optičkih endoskopskih uređaja s fleksibilnim nastavkom, (5) spremnika različite zapremnine, (6) mjernih instrumenata, (7) različitih vrsta automehaničarskih alata i drugih potrebnih sredstava za demontažu vozila, (8) zaštitne opreme za potrebe službenih osoba. Prilikom pretrage vozila treba postupati metodički ispravno i sustavno, pa je vozilo najprikladnije vizualno podijeliti na određen broj zasebnih cjelina koje će se postupno pretraživati. U vezi s tim, najprikladniji je način podjele prostora automobila na pet zasebnih cjelina: (1) prostor pogonskog motora (područje od prednjeg branika automobila do upravljačke ploče), (2) prednji dio unutrašnjosti automobila od upravljačke ploče do stražnjeg dijela prednjih sjedala, (3) prostor od poledine prednjih sjedala do poledine stražnje klupe sjedala, (4) prostor od poledine stražnje klupe sjedala do kraja stražnjeg odbojnika na automobilu i (5) sva ostala površina automobila koja ne pripada prethodno spomenutim dijelovima.⁶ Pretraga uvijek započinje od prednjeg dijela automobila i kreće se sustavno prema njegovu stražnjem dijelu. Prije samih pretraga potrebno je obaviti vanjski pregled putničkog vozila radi njegove identifikacije. Na osnovi vanjskog izgleda mogu se

⁵ Sijerčić-Čolić (2005a) naglašava da se pretraga može poduzeti ne samo kod osobe za koju se sumnja da je počinila kazneno djelo već i kod osobe za koju ne postoji ta sumnja, pa i kod osoba koje su zbog srodstva ili drugih bliskih odnosa s osumnjičenim, odnosno optuženim, oslobođene dužnosti svjedočenja.

⁶ Pavišić i sur. (2006) prilikom pretrage preporučuju podjelu prostora automobila na četiri cjeline: (a) prostor motora automobila, (b) putnički prostor, (c) prtljažni prostor i (d) podvozje, gume i rezervoar automobila (332).

uočiti eventualni tragovi koji potvrđuju sumnju o skrivenim stvarima i opravdavaju radnju pretrage (Krivokapić, Žarković i Simonović, 2003). Metodom vizualnog pregleda treba pronaći tragove odvijanja, pomicanja, razlika u čistoći, uklanjanja nečistoća i boje oko pojedinih komponenti automobila koje mogu poslužiti za skrivanje predmeta. Tijek pretrage motornog vozila treba zapisnički zabilježiti, navesti vrstu, izgled, broj, oznake i druge karakteristike pronađenih predmeta, točno mjesto njihova pronalaska, broj izdane potvrde o privremenom oduzimanju predmeta, napomene i primjedbe prisutnih osoba, vrijeme početka i okončanja pretrage, podatke službenih osoba koje su sudjelovale u pretrazi i dr.

1.2. Privremeno oduzimanje predmeta

Prilikom razjašnjavanja krađa motornih vozila, privremeno oduzimanje predmeta javlja se kao jedna od važnijih hitnih dokaznih radnji, koja se u najvećem broju slučajeva *de facto* provodi tijekom kriminalističkog istraživanja prije formalnog započinjanja istrage. U tom smislu, sud je zakonom određen kao tijelo koje izdaje svoju naredbu za privremenim oduzimanjem predmeta, koju realiziraju službene osobe tijela unutarnjih poslova. Kada postoji opasnost od odgađanja, službene osobe ovu radnju provode i bez naredbe. U odnosu na pojave kaznenih djela krađa motornih vozila, to će često biti slučaj tijekom provođenja mjera opće i specijalne kriminalističke kontrole vozila u javnom prometu, kontrole prelaska državne granice i dr. Ova radnja najčešće se provodi u sklopu pretrage stana, prostorija, pokretnih stvari i osoba (Sijerčić-Čolić, 2005b). Riječ je o radnji kojoj je cilj učiniti predmet dostupnim sudu ili nekom drugom tijelu koje će ga rabiti kao dokaz ili u neku drugu svrhu, nakon čega može biti vraćen vlasniku. U biti je riječ o radnji dokazivanja kojom se privremeno oduzimaju pokretne stvari.⁷ Predmete koji se u kaznenom postupku privremeno oduzimaju Krapac (2014) dijeli na: (a) predmete koji se moraju oduzeti prema kaznenom zakonu i (b) predmete koji mogu poslužiti pri utvrđivanju činjenica u kaznenom postupku. U drugu vrstu predmeta, osim različitih pokretnina, svrstavaju se i isprave te tehničke snimke činjenica. Iz navedenog proizlazi da predmeti koji mogu poslužiti pri utvrđivanju činjenica mogu biti različiti, pa u daljnjem tijeku kaznenog postupka mogu biti rabljeni na različite načine. Tako Krapac (2014) navodi da način njihove uporabe ovisi o tome utvrđuju li se činjenice vlastitim opažanjem (očevid) ili se predmeti dostavljaju na vještačenje, pri čemu se činjenice utvrđuju na osnovi iskaza vještaka. Upravo se kod pribavljanja dokaza o počinjenom kaznenom djelu krađe motornog vozila radi provođenja vještačenja privremeno oduzimaju: (a) vozila za koja postoji sumnja da su bila predmetom krađe, (b) pojedini dijelovi vozila pogodni za identifikaciju, (c) registracijske isprave i oznake za vozilo te (d) ključevi vozila, odnosno druga sredstva koja su poslužila za stavljanje vozila u pogon. Imajući u vidu svrhu oduzimanja ovih predmeta, može se reći da jednak značaj imaju namjera da se provođenjem ove radnje pribave dokazi odnosno predmeti koji služe pri utvrđivanju činjenica u kaznenom postupku, spriječi počinjenje kaznenih djela, odnosno da se onemoguću uporaba ili otuđenje određene imovine (Sijerčić-Čolić, 2005b). S obzirom na to da se motorna vozila rabe za

⁷ Pavišić i sur. (2006) kao posebne slučajeve oduzimanja predmeta navode: (a) pokazivanje i izdavanje spisa državnih tijela, (b) zahtjev trgovačkog društva da se ne objave podaci o poslovanju, (c) davanje bankovnih podataka, (d) obustava provedbe financijske transakcije, (e) zadržavanje i otvaranje pisama i drugih pošiljaka te (f) zadržavanje i predaja istražnom sucu pisma, brzojavne i druge pošiljke (363).

počinjenje drugih kaznenih djela, potrebno je također privremeno oduzeti sve predmete čije je oduzimanje obvezno, predmete koji mogu poslužiti kao dokaz prilikom razjašnjavanja nekoga drugog kaznenog djela ili pronalaska drugih sumnjivih stvari. Kao opća taktička pravila kod privremenog oduzimanja predmeta treba navesti da: (1) predmeti trebaju biti oduzeti na zakonit način, (2) moraju biti prikladno opisani u zapisniku o pretrazi i potvrdi o privremenom oduzimanju predmeta, a poželjno ih je fiksirati i tehničkim snimkama, (3) treba ih propisno identificirati i obilježiti, (4) treba ih adekvatno pakirati i pohraniti tako da se osigura njihov identitet i integritet (Pavišić i sur., 2006: 362). Prilikom provođenja radnje privremenog oduzimanja predmeta u okviru razjašnjavanja krađa motornih vozila, treba razlikovati predmete koji sadrže identifikacijske oznake od predmeta kojima te oznake nedostaju.⁸ U prvom je slučaju važno predmete prilikom oduzimanja ukratko opisati u zapisniku i pratećoj potvrdi, potom vrlo pažljivo unijeti prisutne i vidljive identifikacijske oznake vozila te ih osigurati od otuđenja i uništenja skladištenjem u zatvorene i štitećene prostore.⁹ Postupanje s registracijskim ispravama i oznakama uz vozilo u pravilu je istovjetno uz navođenje pojedinih specifičnosti. Ove je predmete prilikom privremenog oduzimanja potrebno fiksirati tehničkim snimkama radi njihove potpune identifikacije u kasnijem tijeku postupka.

2. HITNE DOKAZNE RADNJE BEZ UPORABE PROCESNE PRISILE

2.1. Očevid

U okviru mjera prvog zahvata kod razjašnjavanja prijava krađa motornih vozila posebnu pozornost treba posvetiti mjestu gdje se nalazilo parkirano vozilo. S obzirom na to da je to mjesto važan izvor saznanja o samom kaznenom djelu i počinitelju, na njemu se neminovno provodi očevid (Ackermann i sur., 2007). Ranija kriminalistička teorija, koju zastupa Vodine- lić (1985), očevid tretira kao procesno reguliran sustav kriminalističko-taktičkih i tehničkih radnji. Ovaj pristup u teorijskom određenju očevida primat daje postojanju planskog, sustavnog, znanstveno utemeljenog okvira kriminalističkih radnji kojima se u zakonskim okvirima i u zakonom predviđenim slučajevima spoznaju činjenice važne za kazneni postupak. U tom smislu, Krapac (2014) govori o očevidu kao procesnoj radnji kojom sud vlastitim opažanjem utvrđuje određene činjenice važne za kazneni postupak.

Iako je riječ o radnji kojom se utvrđuju činjenice vlastitim opažanjem tijela koje vodi kazneni postupak i koje podrazumijeva njegovo formalno otpočinjanje, očevid se može poduzeti i prije. Potreba da se očevid hitno obavi postoji onda kada je evidentna opasnost da se,

⁸ U kriminalističkoj praksi poseban su problem slučajevi kada se privremeno oduzima veći broj predmeta povezanih s krađama motornih vozila (npr. tijekom pretrage autootpada) koji nemaju na sebi identifikacijske oznake. Tom prilikom važno je da se ti predmeti što detaljnije opišu, tehnički snime i po mogućnosti srodno zapisnički evidentiraju.

⁹ Idealno bi bilo da policijska tijela raspolažu adekvatnim i namjenskim prostorima za skladištenje i obavljanje različitih vještačenja na motornim vozilima. Takvi prostori omogućuju da se vozila na jednom mjestu čuvaju i vještače, a potrebno je da imaju dovoljno prostora za neometan rad vještaka, da su opremljeni posebnom opremom radi stvaranja uvjeta za vještačenje i različitim izvorima svjetla, da u tim prostorijama neprestano budu angažirane stručne osobe automehaničarske struke koje trebaju asistirati vještacima prilikom njihova rada i sl.

ako se ne obavi odmah ili u kratko vrijeme nakon događaja u kojem bi moglo biti sadržano kazneno djelo, poslije uopće neće moći obaviti ili će se moći obaviti uz velike poteškoće i s neizvjesnim rezultatom (Bayer, 1995). Novija kriminalistička shvaćanja očevid određuju kao radnju dokazivanja kojom tijelo koje obavlja očevid, uz primjenu odgovarajućih kriminalističkih radnji, opaža, misaono analizira, stručno obrađuje i dokumentira činjenice važne za kazneni postupak (Žarković, 2005). Takvim je shvaćanjima slično i ono prema kojem je očevid procesna radnja koju poduzimaju tijela postupka radi: a) utvrđivanja je li u konkretnom slučaju riječ o kaznenom djelu, b) razjašnjenja o kojem je kaznenom djelu riječ, c) prikupljanja tragova, d) pronalaženja i utvrđivanja identiteta žrtve, e) utvrđivanja vrste i razmjera štete, ispitivanja vjerodostojnosti tragova.¹⁰ Na osobinu očevida kao jedne od hitnih dokaznih radnji upućuje i Hadžimeragić (2005) stavom da se očevid najčešće obavlja u predistražnom postupku jer se na taj način osiguravaju dokazi nužni za podnošenje izvještaja o počinjenome kaznenom djelu. U slučaju sumnje da je počinjeno kazneno djelo krađe motornog vozila, ciljevi provođenja očevida višestruki su. U odnosu na predmetna kaznena djela, nakon provedenog očevida potrebno je dobiti odgovore na četiri temeljna pitanja (Demierre, 2006): (1) je li došlo do krađe motornog vozila, (2) kako je vozilo otuđeno (identificiranje *modus operandi*), (3) tko je počinitelj krađe motornog vozila i (4) je li otuđeno vozilo rabljeno za počinjenje nekoga drugog kaznenog djela. U tom smislu, pod mjestom očevida koji se poduzima zbog krađa motornih vozila podjednako se podrazumijevaju: (a) mjesto gdje je vozilo posljednji put bilo parkirano, (b) mjesto gdje je pronađeno otuđeno motorno vozilo, (c) mjesto gdje su pronađeni pojedini dijelovi otuđenog vozila, (d) mjesto gdje su pronađena sredstva za počinjenje krađa motornih vozila i mijenjanje njihova identiteta te (e) druga mjesta gdje se mogu pronaći tragovi ili predmeti koji upućuju na počinjenje kaznenog djela krađe motornog vozila. S obzirom na posebnosti istražne situacije kod krađa motornih vozila, potrebno je upozoriti na specifične radnje prilikom obavljanja očevida na ovim mjestima. Iako otuđeno vozilo predstavlja objekt očevida, na mjestu otuđenja vozila također se mogu pronaći izvjesni tragovi kao što su krhotine nastale razbijanjem stakla, otisci obuće, tragovi krvi ako se počinitelj ozlijedio prilikom otuđenja vozila itd. Ipak, kriminalistička praksa pokazuje da se kod ovoga kaznenog djela – ovisno o mjestu izvršenja, vremenskim prilikama i načinu djelovanja i kretanja počinitelja – na mjestu događaja mnogo teže mogu pronaći relevantni tragovi, pa se očevid neredovito provodi. Dodatni problem kod očevida na mjestu otuđenja vozila predstavlja činjenica da je najčešće riječ o javnom prostoru koji u relativno kratkom vremenskom periodu od otuđenja vozila bude slučajno kontaminiran, čime se umanjuje mogućnost pronalaska korisnih tragova. Međutim, taktički je ispravno izići na mjesto događaja i što detaljnije ga pregledati, jer iskusni kriminalistički tehničar i operativni radnik mogu pronaći pojedine relevantne tragove, a ponekad i predmete koji pripadaju počinitelju, sredstva počinjenja, kao i tragove vozila koji mogu uputiti na način obijanja (Bošković, 1998). Analogno tomu, Osterburg i Ward (2014) smatraju da je temeljit pregled mjesta događaja potrebno obaviti radi pronalaženja predmeta i tragova koji mogu upućivati na: (a) smjer iz kojeg je počinitelj došao, kao i smjer u kojem je napustio mjesto događaja; (b) mjesto na kojem je počinitelj čekao prikladan trenutak da počini kazneno

¹⁰ Pavišić i sur. (2006) tragove koji se prikupljaju očevidom dijele na sljedeće skupine: (a) tragovi kojima se dokazuje postojanje kaznenog djela, (b) tragovi kojima se otkriva tijek kaznenog djela, (c) tragovi kojima se otkriva počinitelj i stupanj njegove krivnje, (d) tragovi koji upućuju na uzroke i ciljeve djelovanja, (e) tragovi koji upućuju na nepoznatog oštećenika (439).

djelo; (c) mjesto na kojem je bilo parkirano vozilo; (d) način ulaska u motorno vozilo; (e) razloge zbog kojih je konkretno motorno vozilo privuklo pozornost počinitelja; (f) ostala, neuobičajena mjesta na kojima bi se mogli pronaći materijalni dokazi.

Obavljanje očevida na mjestu otuđenja motornog vozila, odnosno na mjestu njegova pronalaska posebno je važno kod otkrivanja trajnih (organiziranih) krađa motornih vozila jer isti počinitelji mogu biti odgovorni za veći broj kaznenih djela. Stoga je na mjesto otuđenja motornog vozila potrebno izaći u što kraćem roku i započeti očevid te približno odrediti njegovu stvarnu veličinu u odnosu na pojavni oblik krađe motornog vozila. Događaji poput krađe ili pronalaska otuđenoga motornog vozila takve su prirode da u pripremnoj fazi očevida izgleda kao da je riječ o relativno manje zahtjevnom očevidu, koji, međutim, može prerasti u mnogo zahtjevniju radnju ako se pokaže da je otuđeno vozilo sekundarno mjesto kaznenog djela ili dio višestrukog mjesta kaznenog događaja (Johnson i Reynolds, 2006). Tada se govori o plurilokalizaciji mjesta očevida kod krađa motornih vozila.¹¹ Ovakva početna situacija osobito je prisutna kod privremenih krađa motornih vozila kada su vozila otuđena radi počinjenja nekoga drugog kaznenog djela, pa naknadno pronađena na određenome mjestu. Brzina reakcije i adekvatno određenje mjesta događaja predstavljaju ključne specifičnosti osiguranja mjesta događaja kao prve faze očevida kod krađa motornih vozila. Nadalje, orijentacijsko-informacijska faza očevida kod krađa motornih vozila implicira sveobuhvatno utvrđivanje mjesta događaja, dobivanje osnovne slike o dinamici događaja, usvajanje informacija i podataka koje tijelo očevida dobiva od policijskih službenika koji su osiguravali mjesto događaja i generalno opservaciju mjesta događaja radi donošenja odluke o samoj metodologiji obavljanja očevida. U okviru statičke faze očevida moguće je kombinirano rabiti linijsku metodu pregleda prostora u neposrednom okruženju otuđenog motornog vozila i zonsku/kvadrantnu metodu pregleda unutrašnjosti i vanjskog dijela vozila. Najčešći tragovi koji se tom prilikom mogu pronaći jesu tragovi kretanja, odbačeni ili izgubljeni predmeti te sumnjivi tragovi pneumatika vozila. Vanjski dio vozila moguće je podijeliti u nekoliko zona te pregledom pokušati uočiti tragove boje s drugog vozila, strugotine i oštećenja na karoseriji, mrlje krvi, oštećenja panela i zaštitnih oplata, svjetlosnih uređaja, pneumatika i sl. Unutrašnjost vozila također se može podijeliti u nekoliko zona, pa se onda pregledom mogu pronaći tragovi na sjedalima vozila, podnim površinama, prostoru prtljažnika i motora. S obzirom na dokazni značaj specifičnih tragova koji se mogu pronaći prilikom očevida na otuđenom/pronađenom vozilu razlikuju se (Stauffer, 2006): (1) tragovi koji omogućuju individualizaciju i (2) tragovi na osnovi kojih je moguće odrediti skupnu pripadnost. U prvu bi skupinu pripadali: (a) tragovi papilarnih linija, (b) tragovi obuće, (c) tragovi pneumatika i (d) tragovi nastali djelovanjem različitih alata (rabljenih za krađu vozila). Skupinu pak tragova koji služe za određivanje skupne pripadnosti činili bi: (a) tjelesne tekućine i DNK¹²,

¹¹ O plurilokalizaciji mjesta očevida govorimo kada se mjesto događaja prostire na više lokaliteta u geografskom, pravnom, strukturalno-morfologijskom, dinamičkom, kauzalnom ili drugom smislu (Pavišić i sur., 2006: 454).

¹² Ovdje se utvrđivanje skupne pripadnosti interpretira kao način dolaska do cilja, odnosno kako na osnovi tragova koji sadrže nuklearni ili mitohondrijski DNK najprije utvrditi različite alele za određeni broj lokusa kako bi se utvrdila frekvencija svakog alela za svaki lokus u određenoj populaciji. Metodom eliminacije najprije se dolazi do skupine mogućih nositelja ove vrste tragova da bi se u nastavku istraživanja usporedbom spornih tragova s mjesta događaja s nespornim uzorcima DNK-a konkretne osobe vještačenjem utvrdila individualna pripadnost, tj. DNK profil određene osobe odgovara izoliranom profilu s mjesta događaja. Postojanje određenih baza podataka DNK profila svakako povećava mogućnost individualne identifikacije na os-

(b) tragovi boje, (c) tragovi vlakna i (d) tragovi stakla. Bez obzira na to o kojoj je vrsti pronađenih tragova i predmeta riječ, oni se moraju odgovarajuće opisati, izmjeriti, obilježiti brojevima ili slovima, proučiti, fotografirati u cjelokupnosti izgleda mjesta događaja i u detaljima, mora se odrediti njihov odnos i suodnos s drugim tragovima i predmetima. Generalno govoreći, zapažene činjenice moraju se objektivno konstatirati i fiksirati (Pavišić i sur., 2006: 458). U procesnom smislu opažene se činjenice konstatiraju njihovim unošenjem u zapisnik o očevidu kojem se pridodaju fotodokumentacija mjesta događaja, skice, izvještaji o kriminalističkotehničkom pregledu mjesta događaja i drugi prilozi kako bi se zapisnik mogao rabiti kao dokaz ispravom na sudu (Ackermann i sur., 2007; Weihmann, 2008).

2.2. Vještačenje

Vještačenje se javlja kao jedna od najvažnijih hitnih dokaznih radnji za uspješno razjašnjavanje krađa motornih vozila, osobito onih koje se označavaju kao trajne. Riječ je o procesnoj radnji u okviru koje vještak kao osoba koja raspolaže posebnim znanstvenim ili stručnim znanjem ili umijećem primjenjuje znanstvena i stručna znanja, vještine i metode na činjenice koje predstavljaju predmet vještačenja (Simović, 2005). Iskaz vještaka postaje dokaz ako ga tijelo postupka nakon ocjene prihvati (Pavišić i sur., 2006: 503). U vezi s tim, Krapac (2014) govori o iskazu vještaka kao jednom od dokaza u užem smislu riječi, iz kojeg tijelo kaznenog postupka zaključuje o postojanju ili nepostojanju činjenica koje se mogu utvrditi samo pomoću stručnog znanja ili umijeća. Vještačenje obuhvaća dvije vrste djelatnosti (Vasiljević, 1981): (a) otkrivanje činjenica važnih za postupak, za koje je potrebno posebno stručno znanje ili osobita tehnička vještina (nalaz vještaka, *visum repertum*), (b) donošenje stručnog suda na osnovi stručnog znanja i tehničke vještine o konkretnim činjenicama. Procesni propisi uređuju vještačenje u odnosu na njegovu tzv. vanjsku stranu (forma, postupak vještačenja), dok se sadržajna (unutrašnja) strana vještačenja odvija prema pravilima određene znanosti i tehnike ili struke, koju primjenjuje vještak ovisno o stručnom profilu u postupku vještačenja i ona nije predmet pravnog reguliranja (Pavišić i sur., 2006: 496). Tipična klasifikacija iz kuta kriminalistike razlikuje kriminalistička i ostala vještačenja. Kriminalistička vještačenja imaju široku primjenu i veliku važnost u kaznenom postupku, posebice prije pokretanja kaznenog postupka (Aleksić, 1985). S obzirom na svrhu, možemo načelno razlikovati kriminalistička vještačenja koja se poduzimaju radi dokazivanja određenih činjenica i kriminalistička vještačenja radi otkrivanja i dokazivanja dotad neotkrivenih kaznenih djela i njihovih počinitelja. Naime, iako je vještačenje radnja dokazivanja koja se u pravilu provodi tijekom istrage, u pojedinim slučajevima može postojati potreba da se vještačenje obavi još prije započinjanja kaznenog postupka. Kao i kod očevida, potreba hitnog vještačenja postojat će onda kada se vještačenje kasnije ne bi moglo uopće obaviti ili bi njegovo obavljanje bilo spojeno s velikim poteškoćama, a rezultat bi bio neizvjestan (Bayer, 1995). Hitni karakter vještačenja kao dokazne radnje ogleda se u tome što se već u ranim stadijima kriminalističkoga istraživanja treba nesporno utvrditi nalaze li se na motornom vozilu krivotvorene identifikacijske oznake, prateće isprave i oznake. Uobičajenim opažanjem službenih osoba ove bi činjenice bilo nemoguće utvrditi,

novi ove vrste tragova, osobito ako je riječ o već prijavljivanim i/ili osuđivanim počiniteljima kaznenih djela.

a bez egzaktnog nalaza samo istraživanje bilo bi otežano ili čak onemogućeno, uzme li se u obzir diferencijalni dijagnostički značaj takvih spoznaja.

Vještačenje se kao hitna dokazna radnja provodi na osnovi naredbe tužitelja ili ovlaštene službene osobe, pri čemu su hitna, kriminalistička vještačenja krucijalna kod otkrivanja i dokazivanja kaznenih djela krađa motornih vozila, posebice ako je riječ o pojavnim oblicima trajnih krađa motornih vozila. Kada se pronađe motorno vozilo za koje postoji sumnja da je ukradeno, vještačenje se provodi radi otkrivanja prepravki na vozilu, posebno u pogledu promjene broja šasije i motora. Posebno važnim smatraju se vještačenja kojima se dokazuje da je određena dokumentacija (npr. prometna dozvola, kupoprodajni računi, police osiguranja i sl.) u potpunosti ili djelomično falsificirana (Simonović, 2004; Aleksić i Škulić, 2007). Provođenjem ovih vještačenja moguće je otkriti kazneno djelo krađe motornog vozila; utvrditi stvarni identitet vozila, odnosno identificirati stvarnog vlasnika; utvrditi način otuđenja motornog vozila i metode rabljene za izmjenu njegovih identifikacijskih oznaka; te unaprijediti metode otkrivanja ukradenih motornih vozila kojima je izmijenjen identitet. Tako u odnosu na predmet kriminalističkih vještačenja kod razjašnjavanja krađa motornih vozila razlikujemo: (a) vještačenja identifikacijskih oznaka na motornim vozilima, (b) vještačenja registracijskih isprava za motorna vozila, (c) vještačenja registracijskih oznaka, (c) vještačenja ključeva za motorna vozila te (d) vještačenja brava, mehanizama i uređaja za stavljanje motornih vozila u pogon i mehanizama za zaključavanje upravljača vozila. Za potrebe ovog rada upozorit će se na neka od najvažnijih kriminalističkotehničkih i taktičkih pravila vještačenja identifikacijskih oznaka i registracijskih isprava za motorna vozila.

Kriminalistička vještačenja identifikacijskih oznaka na motornim vozilima pripadaju u skupinu traseoloških vještačenja koja se provode radi utvrđivanja stvarnog identiteta motornog vozila. Procedura provođenja ove vrste vještačenja obuhvaća tri različite faze: (a) pripremu vještačenja, (b) ispitivanje predmeta vještačenja i (c) donošenje zaključka o predmetu vještačenja. S obzirom na to da pripremna faza vještačenja obuhvaća upoznavanje s predmetom vještačenja, potrebno je utvrditi podatke o općim karakteristikama ispitivanog vozila (tip, proizvođač, model, VIN broj) i podatke za ispitivano vozilo koji se nalaze u dostupnim bazama podataka (posebno podatke o proizvodnji vozila, mijenjanju vlasništva, registraciji vozila, osiguranjima za vozilo, krađi vozila i dr.). U okviru ove faze vještačenja posebna se pozornost posvećuje upoznavanju s tvorničkim karakteristikama vozila, s posebnim osvrtom na broj, vrstu, izgled i dijelove vozila gdje se nalaze identifikacijske oznake. Prije početka ispitivanja posebno je važno fotografiranjem fiksirati točan izgled zatečenoga serijskog broja (Swanson, Chamelin, Territo i Taylor, 2012). Prilikom ispitivanja identifikacijskih oznaka na vozilu iznimno je važan odabir adekvatne metode restauracije originalnih serijskih (VIN) brojeva na vozilu. Razlog je tome činjenica da se kod pojedinih oblika trajnih krađa motornih vozila mijenjaju i preinačuju serijski brojevi koji služe za identifikaciju vozila. Originalne oznake na metalnim predmetima najčešće se uništavaju struganjem, glodanjem, sabijanjem, lemljenjem ili zatapanjem. Preinačavanje brojeva može se izvesti uklanjanjem samo pojedinih znamenaka na početku ili kraju broja, s tim što se na njihovu mjestu mogu postaviti nove znamenke. Metoda za restituciju oznaka koja će biti primijenjena u određenom slučaju ovisi o vrsti materijala od kojega je izrađen predmet i o postupku koji je rabljen za obilježavanje oznake koju treba restaurirati (Aleksić, 1985).

Za restauraciju serijskih brojeva koji se nalaze na metalnim površinama primjenjuju se dvije skupine metoda (Katterwe, 2006): (1) destruktivne restauracijske metode za metalne

površine i (2) nedestruktivne restauracijske metode za metalne površine. U prvu skupinu pripadaju: (a) metoda kemijskog nagrivanja, (b) metoda elektrolitskog nagrivanja, (c) metoda toplinskog tretiranja i (d) metoda ultrazvučne kavitacije. S druge strane, u skupinu nedestruktivnih metoda restauracije serijskih brojeva spadaju: (a) metoda magnetnih čestica, (b) metoda ispitivanja čvrstoće metala, (c) metoda poliranja brušenjem, (d) rendgenska metoda transmisije, (e) rendgenska metoda refleksije, (f) mikroskopska metoda skeniranja akustičnosti i (g) metoda elektronskog kanaliziranja kontrasta. Nakon okončanja ispitivanja moguća su tri ishoda: 1) da na mjestima gdje se nalaze serijske oznake vozila nisu pronađeni tragovi preinaka, 2) da su u potpunosti restaurirane originalne serijske oznake vozila i 3) da je načinjena djelomična restauracija originalnih serijskih oznaka vozila. U slučaju postojanja tragova preinaka identifikacijskih oznaka na motornom vozilu, potrebno je restaurirane oznake provjeriti u dostupnim bazama podataka radi utvrđivanja stvarnog podrijetla vozila. Za to se mogu rabiti i instituti međunarodne policijske suradnje, tj. razmjena informacija radi obavljanja provjera za vozilo na kojem su otkrivene originalne identifikacijske oznake, provjera kretanja predmetnog vozila, potraga za otuđenim vozilima¹³ i sl. Nakon ispitivanja načinit će se se nalaz i mišljenje vještaka kojem se prilaže fotodokumentacija, najčešće u crno-bijeloj izvedbi, radi uočavanja eventualno pronađenih kontrasta između originalnih i preinačenih serijskih oznaka vozila.

Osim temeljnih ciljeva, vještačenja registracijskih isprava za motorna vozila u nekim slučajevima služe i za otkrivanje krađa motornih vozila, tj. na taj posredan način dolazi se do samog saznanja o kaznenom djelu na način da otkrivanjem krivotvorenih isprava policija zapravo utvrđuje da one pripadaju otuđenom vozilu (Mujanović, Bojanić i Katana, 2009). Ispitivanje registracijskih isprava za motorna vozila odvija se u pet odvojenih faza: 1) priprema ispitivanja, 2) preliminarno vizualno ispitivanje, 3) provjera podataka u bazama podataka, 4) usporedno ispitivanje vještačene isprave s uzorkom (*specimen*) originalne i 5) donošenje nalaza i mišljenja vještačenja. Nakon što se u preliminarnoj fazi ispitivanja prikupe podaci o općim karakteristikama ispitivane isprave, one se uspoređuju s originalnim uzorkom (*specimen*) radi pronalaska sličnosti i razlika. Poznati sigurnosni elementi na vještačenoj ispravi, zajedno s njenim elementima personalizacije, usporedno se ispituju u pogledu dimenzija, pojedinih komponenti, efekata i kvalitete izrade gledano pod dnevnim i različitim izvorima svjetlosti, povećalima i mikroskopima. Nakon okončanja navedenoga moguće je donijeti zaključak o njejoj autentičnosti (Ombelli, 2006). Vještačenje registracijske isprave okončava se donošenjem zaključka i mišljenja koji sadrže sve uočene detalje i razlike koji upućuju na činjenicu da je riječ o krivotvorenoj ispravi. Kako bi se povećala dokazna snaga samog nalaza i mišljenja vještaka, prilaže se fotodokumentacija s fotografijama isprave u cjelini, njezinih pojedinih dijelova s posebnim naglaskom na usporednu mikrofotografiju uočenih razlika u sigurnosnim i/ili personalizirajućim elementima između originalne (*specimen*) i vještačene registracijske isprave. Vrlo je često nalaz vještačenja registracijskih isprava, koji potvrđuje da je riječ o krivotvorini, podudaran nalazu vještačenja identifikacijskog broja motornog vozila (tzv. VIN broj) i drugih identifikacijskih oznaka na vozilu, koji je također potvrđan u

¹³ Riječ je o bazama podataka kojima se nacionalnim policijskim tijelima pruža operativna (istražna) podrška i svakako je jedna od najvažnijih ona koju vodi Međunarodna organizacija kriminalističke policije (Interpol). Baza podataka o otuđenim motornim vozilima (*ASF-Stolen Vehicles*) omogućuje pronalazak otuđenog motornog vozila i njegovo vraćanje zakonitom vlasniku u državi gdje je vozilo otuđeno, odnosno gdje se vlasnik nalazi (Mujanović, 2015).

pogledu otkrića da je riječ o preinakama ovih oznaka i unošenju oznaka koje će odgovarati onima koje se unose u krivotvorene registracijske isprave.

3. ZAKLJUČAK

Krađe motornih vozila izrazito su opstojan i u službenim statistikama zastupljen oblik imovinskog kriminaliteta, a takvu stanju najviše idu na ruku visoke materijalne vrijednosti, tj. korist koja se ostvaruje ovim kaznenim djelima. Mogućnost brzog stjecanja velikih iznosa materijalne koristi na izvjestan način privlači počinitelje ove vrste kaznenih djela i zbog toga se stalno iznalaze novi načini počinjenja, posebice krijumčarenja motornih vozila diljem svijeta. S kriminalističkog gledišta, krađe motornih vozila kao jedan od najčešće prijavljivanih kaznenih djela mogu se jako dobro operativno i analitički utvrditi u smislu trendova te načina počinjenja i organizacije počinitelja. Međutim, brojna istraživanja i pregled kriminalističke prakse pokazuju kako, s druge strane, tijela kaznenog progona postižu jako loše rezultate kada je riječ o procesuiranju ove vrste kaznenih djela i njihovih počinitelja. Dakle, postoje brojni razlozi zašto velik broj otuđenih motornih vozila nikada ne bude pronađen, a počinitelji tih kaznenih djela ostaju neprocesuirani. One se primarno odnose na ubikvitet krađa motornih vozila, kao ključnu značajku ovih pojava. Počinitelji su sposobni za vrlo kratko vrijeme otuđiti motorno vozilo i za jednako tako kratko vrijeme udaljiti se s otuđenim vozilom s mjesta događaja. Nadalje, određen broj motornih vozila otuđuje se radi krijumčarenja na područje drugih država, uz prethodno mijenjanje identiteta vozila odnosno krivotvorenje identifikacijskih oznaka i registracijskih isprava za vozilo. U nekim slučajevima počinitelji za vrlo kratko vrijeme nakon otuđenja motorno vozilo demontiraju u dijelove koje zatim prodaju na tržištu automobilskih dijelova. U tim je slučajevima teško utvrditi podrijetlo demontiranih komponenti s otuđenog vozila. Ovo su samo neki, u dosadašnjoj kriminalističkoj praksi poznati čimbenici koji utječu na mogućnost dokazivanja krađa motornih vozila.

Evidentno je kratko vrijeme koje tijela koja provode kriminalističko istraživanje krađa motornih vozila – ključna osnova i razlog zašto u osnovnom istražnom modelu prevladava primjena hitnih dokaznih radnji radi pronalaska, osiguranja i korištenja određenih dokaza za potrebe kaznenog progona. Značaj ovih radnji – točnije očevida, pretrage, vještačenja i privremenog oduzimanja predmeta – zaista je velik i bitno je da se one samostalno, kao i uzajamno, provode na zakonom propisan i temeljit način jer zasigurno nude određena rješenja u smislu spoznajne i dokazne vrijednosti. U radu su prezentirane objektivne mogućnosti, odnosno domašaj hitnih radnji dokazivanja krađa motornih vozila, uz navođenje osnovnih kriminalističkih pravila njihova provođenja, te očekivani rezultati. Svakako se može razmišljati i o drugačijim načinima provođenja ove vrste dokaznih radnji u kriminalističkom istraživanju krađa motornih vozila. U tom smislu stoji preporuka da se budućim istraživanjima iz domene kriminalističkih znanosti upozori na mogućnosti i osobito prednosti pojedinih metoda i tehničkih naprava koje se sve više rabe u domeni kriminalističke tehnike i taktike postupanja u istraživanju ove vrste kaznenih djela.

LITERATURA

1. Ackermann, R., Clages, H., Roll, H. (2007). *Handbuch der Kriminalistik*. Stuttgart; München; Hannover; Berlin; Weimar; Dresden: Richard Boorberg Verlag.
2. Aebi, M., Akdeniz, G., Barclay, G., Campistol, C., Caneppele, S., Gruszczynska, B.... Killias, M. (2014). *European Sourcebook of Crime and Criminal Justice Statistics 2014*. Helsinki: European Institute for Crime Prevention and Control, affiliated with the United Nations (HEUNI).
3. Aleksić, Ž. (1985). *Kriminalistika, treće izmenjeno i dopunjeno izdanje*. Beograd: Savremena administracija.
4. Aleksić, Ž. i Škulić, M. (2007). *Kriminalistika, peto izmenjeno i dopunjeno izdanje*. Beograd: Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu/Javno preduzeće "Službeni glasnik".
5. Bayer, V. (1995). *Kazneno procesno pravo – odabrana poglavlja, Knjiga I. Uvod u teoriju kaznenog procesnog prava*. Zagreb: Pravni fakultet.
6. Berg, B. L. (2008). *Criminal Investigation – 4th Edition*. New York: McGraw-Hill Higher Education.
7. Bošković, M. (1998). *Kriminalistika – Metodika I*. Beograd: Policijska akademija.
8. Brown, R. (2010). *Vehicle Crime*. U Brookman, F., Maguire, M., Pierpoint, H. Bennet, T. (urednici). *Handbook on Crime*. Cullompton: Willan Publishing, 26.–47.
9. Bundeskriminalamt (BKA). (2017). *Polizeiliche Kriminalstatistik Bundesrepublik Deutschland. Jahrbuch 2017, Band 1: Fälle, Aufklärung, Schaden*. Wiesbaden: Autor.
10. Deljković, I. (2016). *Kriminalistička taktika*. Sarajevo: Fakultet za kriminalistiku, kriminologiju i sigurnosne studije Univerziteta u Sarajevu.
11. Demierre, M. (2006). *Forensic Examination of Stolen-Recovered Vehicles*. U: Stauffer, E. i Bonfanti, S. E. (urednici). *Forensic Investigation of Stolen-Recovered and Other Crime-Related Vehicles*. Oxford: Elsevier, 59.–108.
12. Fijnaut, C. (2000). Transnationale misdaad en de rol van de Verenigde Naties. *Algemeen Politieblad van het Koninkrijk der Nederlanden*, 149(6), 14.–19.
13. Fujita, S. (2011). *Why are Older Cars Stolen? Examining Motive, Availability, Location and Security, PhD Dissertation*. Newark, NJ: The State University of New Jersey.
14. Gilbert, N. J. (2007). *Criminal investigation – 7th Edition*. New Jersey: Pearson Education.
15. Glamočlija, B. (2008). *Imovinski kriminalitet u teoriji i praksi*. Beograd: BeoSing.
16. Hadžimeragić, M. (2005). *Uvidaj i rekonstrukcija*. U: Sijerčić-Čolić, H. i sur. (urednici). *Komentari zakona o krivičnom/kaznenom postupku u Bosni i Hercegovini*. Sarajevo: Vijeće Evrope i Evropska komisija, 273.–278.
17. Hess, K. M. i Hess Orthmann, C. (2010). *Criminal Investigation, 9th Edition*. Clifton Park, NY: Delmar.
18. Horvatić, Ž. (2002). *Djelovanje međunarodnih organizacija u suzbijanju kriminala*. Zagreb: Pravni fakultet u Zagrebu.
19. Johnson, M. i Reynolds, S. (2006). *General Crime Scene Considerations and Documentation*. U: Stauffer, E. i Bonfanti, S. E. (urednici). *Forensic Investigation of Stolen-Recovered and Other Crime-Related Vehicles*. Oxford: Elsevier, 37.–58.
20. Katterwe, H. (2006). *Restoration of Serial Numbers*. U: Stauffer, E. i Bonfanti, S. E. (urednici). *Forensic Investigation of Stolen-Recovered and Other Crime-Related Vehicles*. Oxford: Elsevier, 177.–205.

21. Kollischon, H. (1994). *Massenkriminalität*. U Kube, E., Störzer, H., Timm, K. (urednici). *Kriminalistik. Handbuch für Praxis und Wissenschaft (Band 2)* Stuttgart; München; Hannover; Berlin, Weimar; Dresden: Richard Boorberg Verlag, 359.–379.
22. Krapac, D. (2014). *Kazneno procesno pravo. Prva knjiga: Institucije*. VI. Izmijenjeno i dopunjeno izdanje. Zagreb: Narodne novine.
23. Krivokapić, V., Žarković, M. i Simonović, B. (2003). *Kriminalistička taktika*. Beograd: Visoka škola unutrašnjih poslova.
24. Kummer, S. (2006). *Vehicle Searching Procedures*. U: Stauffer, E. i Bonfanti, S. E. (urednici). *Forensic Investigation of Stolen-Recovered and Other Crime-Related Vehicles*. Oxford: Elsevier, 417.–432.
25. Levy, M. P. (2009). *Opportunity, Environmental Characteristics and Crime: An Analysis of Auto Theft Patterns*. El Paso, TX: LFB Scholarly Publishing LLC.
26. Levy, M. P. (2014). *Motor Vehicle Theft*. U: Bruinsma, G. i Weisburd, D. (urednici). *Encyclopedia of Criminology and Criminal Justice*. New York, Heidelberg, Dodrecht, London: Springer, 3167.–3176.
27. Mujanović, E., Bojanić, N. i Katana, I. (2009). *Otkrivanje krađa motornih vozila na osnovu krivotvorenih registracijskih isprava – studija slučaja Kanton Sarajevo (2003–2008)*. Kriminalističke teme, IX (3-4), 99.–122.
28. Mujanović, E. (2015). *Međunarodna policijska saradnja*. Sarajevo: Fakultet za kriminalistiku, kriminologiju i sigurnosne studije.
29. Mujanović, E., Datzer, D. i Fazlić, A. (2018). Heuristički aspekti kriminalističkog istraživanja krađa motornog vozila. *Policija i sigurnost*, 27 (1/2018), 119.–134.
30. Ombelli, D. (2006). *Examination of Vehicle Registration Documents*. U: Stauffer, E. i Bonfanti S. E. (urednici). *Forensic Investigation of Stolen-Recovered and Other Crime-Related Vehicles*. Oxford: Elsevier, 389.–416.
31. Osterburg, J. W. i Ward, R. H. (2014). *Criminal Investigation: A Method for Reconstructing the Past, 7th Edition*. Waltham, MA: Elsevier.
32. Pavišić, B., Modly, D. i Veić, P. (2006). *Kriminalistika*, prva knjiga. Zagreb: Golden marketing/Tehnička knjiga.
33. Pavišić, B. (2011). Komentar Zakona o kaznenom postupku. Rijeka: Dušević&Kršovnik.
34. Sijerčić-Čolić, H. (2005a). *Pretraganje stana, prostorija i osoba*. U: Sijerčić-Čolić, H. i sur. (urednici). *Komentari zakona o krivičnom/kaznenom postupku u Bosni i Hercegovini*. Sarajevo: Vijeće Evrope i Evropska komisija, 179.–207.
35. Sijerčić-Čolić, H. (2005b). *Privremeno oduzimanje predmeta i imovine*. U: Sijerčić-Čolić, H. i sur. (urednici). *Komentari zakona o krivičnom/kaznenom postupku u Bosni i Hercegovini*. Sarajevo: Vijeće Evrope i Evropska komisija, 208.–227.
36. Simonović, B. (2004). *Kriminalistika*. Kragujevac: Pravni fakultet u Kragujevcu / Institut za pravne i društvene nauke.
37. Simović, M. (2005). *Vještačenje*. U: Sijerčić-Čolić, H. i sur. (urednici). *Komentari zakona o krivičnom/kaznenom postupku u Bosni i Hercegovini*. Sarajevo: Vijeće Evrope i Evropska komisija, 279.–347.
38. Singer, M., Kovčo Vukadin, I., Cajner Mraović, I. (2002). *Kriminologija*. Zagreb: Nakladni zavod Globus; Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet Sveučilišta u Zagrebu.
39. Stauffer, E. (2006). *Traces and Their Evidentiary Value*. U: Stauffer, E. i Bonfanti, S. E. (urednici). *Forensic Investigation of Stolen-Recovered and Other Crime-Related Vehicles*. Oxford: Elsevier, 109.–125.

40. Swanson, C. R., Chamelin, N. C., Territo, L. i Taylor, R. W. (2012). *Criminal Investigation, Eleventh Edition*. New York, NY: McGraw-Hill.
41. Vasiljević, T. (1981). *Sistem kaznenog procesnog prava SFRJ*. Beograd: Savremena administracija.
42. Vodinelić, V. (1985). *Kriminalistika, otkrivanje i dokazivanje (Teoretski i praktični kriminalistički i dokazni problemi), I tom*. Skopje: Centar za obrazovanje na kadri za bezbednost i opštествena samozaštita "Elisie Popovski-Marko".
43. Weihmann, R. (2008). *Kriminalistik*. Hilden/Rhld.: Verlag Deutsche Polizeiliteratur GmbH.
44. Tomašević, G., Krapac, D., Gluščić, S. (2005). *Kazneno procesno pravo: udžbenik za visoke škole*. Zagreb: Narodne novine.
45. Žarković, M. (2005). *Krivičnoprocesni i kriminalistički aspekti uviđaja na mestu događaja*. Beograd: Kriminalističko-policijska akademija.

Summary

Eldan Mujanović, Darko Datzer, Adnan Fazlić

Preliminary Evidence Collection Procedures in Criminal Investigation of Motor Vehicle Thefts

The paper presents specificities related to the preliminary evidence collection procedures in criminal investigation of motor vehicles. In this context, substantive components of search, seizure, crime scene investigation and expertise are analyzed, as well as their objective reach and significance for the effective investigating and proofing of motor vehicle thefts. Also, the purpose of conducting the preliminary evidence collection procedures is indicated, which is reflected in: crime detection; evidence management; or establishing of the fact relevant to the criminal proceedings. In addition, determination of conducting the preliminary evidence collection procedures by phenomenological features of these crimes is particularly considered in this paper, where transnational organised forms of these crimes has been identified as the primary cause for the use of evidence collection procedures prior to criminal proceedings official initiation. The conclusions stemming from this paper undoubtedly indicate necessity of planned, systematic and science-based criminal investigation and processing of theft of motor vehicles.

Key words: motor vehicle thefts, crimes against property, criminal investigation, proofing, preliminary evidence collection procedures.